

SZÖVEGÉRTÉS – SZÖVEGALKOTÁS

Tanulói
munkafüzet

6

A kiadvány KHf/4257-14/2008 engedélyszámon 2008. 10. 28. időponttól tankönyvi engedélyt kapott.

Educatio Kht. kompetenciafejlesztő oktatási program kerettanterv.

A kiadvány a Nemzeti Fejlesztési terv Humánerőforrás-fejlesztési Operatív Program 3.1. központi program (Pedagógusok és oktatási szakértők felkészítése a kompetencia alapú képzés és oktatás feladataira) keretében készült, a suliiNova oktatási programcsomag részeként létrejött tanulói információhordozó. A kiadvány sikeres használatához szükséges a teljes oktatási programcsomag ismerete és használata.

A teljes programcsomag elérhető: www.educatio.hu címen.

FEJLESZTÉSI PROGRAMVEZETŐ

KORÁNYI MARGIT

VEZETŐ FEJLESZTŐK

**ARATÓ LÁSZLÓ
KÁLMÁN LÁSZLÓ**

SZAKMAI BIZOTTSÁG

BÓKAY ANTAL ELNÖK
BÁNRÉTI ZOLTÁN LEKTOR
CSERHALMI ZSUZSA
GYŐRI JÁNOS
SCHEIN GÁBOR

ALKOTÓSZERKESZTŐ

SCHILLER MARIANN

SZAKMAI LEKTOROK

A SZAKMAI BIZOTTSÁG TAGJAI
PETHŐNÉ NAGY CSILLA

FELELŐS SZERKESZTŐ

NAGY MILÁN

**BORÍTÓGRAFIKA
TIPOGRÁFIA**

**SZŰCS ÉDUA
BÁRD JOHANNA**

**TANTÁRGYPEDAGÓGIAI SZAKÉRTŐ
TUDOMÁNYOS-SZAKMAI SZAKÉRTŐ
TECHNOLÓGIAI SZAKÉRTŐ**

**A TANKÖNYVVÉ NYÍLVÁNÍTÁSI ELJÁRÁSBAN
KÖZREMŰKÖDŐ SZAKÉRTŐK**
KATONA MÁRIA VALÉRIA
DR. KAKUSZI B. PÉTER
ZARUBAY ATTILA

© SCHILLER MARIANN

© KÁLMÁN LÁSZLÓ, MOLNÁR CECÍLIA

© EDUCATIO KHT., 2008

RAKTÁRI SZÁM:

H-ASZE0806

TÖMEG:

170 GRAMM

TERJEDELEM:

7,56 A/5 ÍV

A NYELVEK
KÖZÖTTI
KÜLÖNBSÉGEK

Tanulói munkafüzet

Fejlesztők

Kálmán László
Molnár Cecília

TARTALOM

A NYELVEK KÖZÖTTI KÜLÖNBSÉGEK

- 5 A NYELVEK HANGZÁSA
- 16 LEXIKALIZÁCIÓ, GRAMMATIKALIZÁCIÓ
- 28 FORDÍTÁS – FERDÍTÉS?
- 47 PRAGMATIKAI (NYELVHASZNÁLATI ÉS KOMMUNIKÁCIÓS) KÜLÖNBSÉGEK
A NYELVEK KÖZÖTT

1. A NYELVEK HANGZÁSA

Minden nyelvnek sajátos, különleges a hangzása. Némelyiket biztos már ti is felismeritek. De vajon mi okozza az eltérő hangzást? Miben különböznek a hangzó nyelvek egymástól és a magyar nyelvtől? Hogy hangzik vajon a magyar nyelv másoknak? Ezekre a kérdésekre keressük a választ a következőkben; persze csak néhány jellegzetességet fogunk kiemelni, de ennek nyomán már ti is másképpen figyelhettek az idegen nyelvek hangzására.

1. Különböző nyelvek beszélőit fogjátok felvételtől hallani.

- a) Próbáljátok megtippelni, hogy melyik hallott szövegrészlet milyen nyelven van! Írjátok be a számát a táblázat megfelelő rubrikájába! Ha van valami megfigyelésetek róla, azt is írjátok bele a táblázatba!

NYELV	A SZÖVEGRÉSZLET SZÁMA	MEGJEGYZÉSEINK
BRIT ANGOL		
AMERIKAI ANGOL		
NÉMET		
HOLLAND		
FRANCIA		
ROMÁN		
KÍNAI		
FINN		
OROSZ		
LOVÁRI		
BEÁS		
CSÁNGÓ		
PALÓC		

- b) Nézzetek utána, hányan és pontosan hol beszélnek ezeket a nyelveket!

.....
.....
.....

2. Írj három percig folyamatosan arról, hogy milyen élményeid vannak az idegen nyelvekkel, az idegen nyelvet beszélő emberekkel kapcsolatban!

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

3. Nyelvek hangzása

A) Két különböző nyelven fogsz hallani egy-egy rövid szöveget.

A hawaii nyelv az Egyesült Államokhoz tartozó csendes-óceáni Hawaii-szigetek hivatalos nyelve (az angol mellett). A maláj-polinéz nyelvek családjába tartozik. Erősen veszélyeztetett nyelv, mivel már csak kb. 1000, igen idős anyanyelvi beszélője van, bár további kb. 8000 beszéli, érti második nyelvként, és egyre több fiatal tanulja az iskolában.

A tamazight nyelvet 3 millió ember beszéli Marokkóban, az Atlasz-hegység környékén, és további 15 ezer Algériában. Az afro-ázsiai nyelvek családjába tartozik, közelebbről a berber nyelvek közé.

a) Hallgasd meg az idegen nyelvű szövegeket, és írd három-három jellemzőt a nyelv hangzásáról!

	HAWAII	TAMAZIGHT
JELLEMZŐK		

- b) Hallgasd meg még egyszer a szövegeket, majd jellemzésedet beszéld meg a partnársaddal, alakítsátok át, illetve bővítsétek a jellemzést közösen!

	HAWAII	TAMAZIGHT
JELLEMZŐK		

- c) Hallgassátok meg még egyszer a szövegeket, és négyesével alakítsátok ki közös jellemzést a hallott nyelvek hangzásáról!

A hawaii hangzása

A tamazight hangzása

- B) Két különböző nyelven fogsz hallani egy-egy rövid szöveget.

A hawaii nyelv az Egyesült Államokhoz tartozó csendes-óceáni Hawaii-szigetek hivatalos nyelve (az angol mellett). A maláj-polinéz nyelvek családjába tartozik. Erősen veszélyeztetett nyelv, mivel már csak kb. 1000, igen idős anyanyelvi beszélője van, bár további kb. 8000 beszéli, érti második nyelvként, és egyre több fiatal tanulja az iskolában.

A tamazight nyelvet 3 millió ember beszéli Marokkóban, az Atlasz-hegység környékén, és további 15 ezer Algériában. Az afro-ázsiai nyelvek családjába tartozik, közelebbről a berber nyelvek közé.

- a) Hallgasd meg az idegen nyelvű szövegeket, és a megadott jellemzőkből írd hárm-at-hárm-at a táblázatba a nyelvek hangzásáról!

Jellemzők listája:

- sokféle mássalhangzó
- sokféle magánhangzó
- a mássalhangzók gyakoribbak, mint a magánhangzók
- a mássalhangzók és a magánhangzók egyforma gyakoriak
- a mássalhangzók nem fordulnak elő egymás mellett
- sokszor vannak egymás mellett mássalhangzók

	HAWAII	TAMAZIGHT
JELLEMZŐK		

- b) Hallgasd meg még egyszer a szövegeket, majd az általad kiválasztott jellemzőket beszéld meg a partnársaddal, alakítsátok át, illetve bővítsétek a jellemezést közösen!

	HAWAII	TAMAZIGHT
JELLEMZŐK		

- c) Hallgassátok meg még egyszer a szövegeket, és négyesével alakítsátok ki közös jellemzést a hallott nyelvek hangzásáról!

A hawaii hangzása

A tamazight hangzása

4. Az előző feladatnál készített jellemzésedet cseréld ki a párodéval, és olvasd el az övét!

- a) Válasszatok ki minden nyelvhez egy általános hangzásbeli jellemzőt, és próbáljátok elmagyarázni egymásnak, milyen hangtani jellemző okozhatja ezt a hatást! (A pontos magyarázathoz segítséget nyújt a B) csoport listája.)

	A hawaii jellemzője, hogy: -----	A tamazight jellemzője, hogy: -----	A(z) ----- jellemzője, hogy: -----
--	-------------------------------------	--	---

Magyarázat				
------------	--	--	--	--

b) Jellemezd a magyar nyelvet néhány szemponttal a fentiek közül!

c) Jellemezd az általad tanult idegen nyelvet néhány szemponttal a fentiek közül!

A NYELVEK HANGZÁSÁNAK KÖZÖS ÉS ELTÉRŐ VONÁSAI

Az emberi hangzó beszéd a világ nyelveiben kivétel nélkül magánhangzók és mássalhangzók váltakozásából áll. A magánhangzók száma a nyelvekben kb. 3 és 20 között van, a mássalhangzóké 5 és 50 között. Nagyon változékony, hogy milyen hangok és hangkapcsolatok fordulnak elő a nyelvekben. Ugyanakkor a különböző hangok és hangkapcsolatok különböző mértékben gyakoriak a nyelvekben. Nem ismerünk például olyan nyelvet, amelyben ne állhatnának egyszerű mássalhangzók két magánhangzó között (mint a magyar *apa* szóban a *p*). Ez a nyelveknek egyetemes vonása, ún. *univerzálé*. Az, hogy két mássalhangzó (vagy egy hosszú mássalhangzó) áll két magánhangzó között (vagyis zárt szótagok is léteznek, mint a magyar *árpa* vagy a *puttony* szóban), már ritkább, mint az egyszerű mássalhangzó magánhangzók között; ilyen szavak már nincsenek minden nyelvben (például a hawaii nyelvben nincsenek).

Az sem mindegy, hogy a különböző hangkapcsolatokban, sorozatokban milyen hangok szerepelnek. Ha egy nyelvben vannak *árpa*-szerű szavak (amelyben a két szomszédos mássalhangzót más helyen képezzük), akkor vannak *lámpa*-szerű szavak is (amelyben a két szomszédos mássalhangzót ugyanazon a helyen, az ajkainkkal képezzük).

Vagyis ha egy nyelvben a „bonyolultabb” (szakszóval: *jelöltebb*) kombináció létezik, akkor az „egyszerűbb” (szakszóval: *jelöletlenebb*) is. Az említett sorozatok így állíthatók sorba jelöltség szerint:

apa < puttony / lámpa < árpa

A legjelöletlenebb az *apa*-típus, jelöltebb a *puttony*-típus is meg a *lámpa*-típus is, a legjelöltebb pedig az *árpa*-típus. Például a japán nyelvben nincsenek olyan típusú hangkapcsolatok, mint amilyen az *árpa* szóban van, de vannak olyanok, mint ami a *lámpa* szóban (pl. *Honda*) vagy a *puttony* szóban (pl. *ippon*).

5. Párban dolgozzatok! Töltsétek ki az alábbi táblázatot: egyszer az egyikőtök mondjon jellemzőt a hallott nyelvről, és a másik mondja a magyarázatot, aztán cseréljétek szerepet!

NYELV	JELLEMZŐ	MAGYARÁZAT
BRIT ANGOL		
AMERIKAI ANGOL		
NÉMET		
HOLLAND		
FRANCIA		
ROMÁN		
KÍNAI		
FINN		
OROSZ		
LOVÁRI		
BEÁS		
CSÁNGÓ		
PALÓC		

6. A felvételen egy nem magyar anyanyelvű és magyarul nem tudó személy beszél, aki azonban már sok magyar beszédet hallott. Arra kértük, utánozza hangzásában a magyar beszédet. (Természetesen egyébként halandzsázik.)

a) Próbáld jellemezni, milyennek hallotta a magyar beszédet!

b) Próbáld megtalálni a magyarnak azokat a hangzásbeli sajátosságait, amelyek az utánzásban kiemelt szerepet kaptak!

7. Az alábbiakban két rövid jellemzést olvashatsz a magyar nyelv hangzásáról fordításban. (Ezeket a jellemzéseket is olyanok írták, akik nem tudnak magyarul, de már sok magyar beszédet hallottak.)

I.

A magyarban rengeteg magánhangzó van, főleg o-k és e-k. Ráadásul sok magánhangzó között nem hallom a különbséget, például az o és az a között. Nekem ezek ugyanolyannak hangzanak, kiejtésben nem tudom jól megkülönböztetni őket. A magyarban nehéz a szavakat és a mondatokat felismerni, az ember nem tudja, hol van vége az egyiknek és hol kezdődik a következő. Olyan, mintha folyamatos zajt hallana az ember. Inkább ázsiai, mint európai nyelvnek hangzik.

A magyarnak elég monoton a hangzása, olyan, mintha a dallam újra és újra jó magasról elindulna és folyamatosan menne lefele, mást alig hallani benne.

II.

A magyarban minden olyan hang megvan, amit más nyelvekben is képtelenség kiejteni. Na jó, torokhangok nincsenek, de az e, a, r, gy, ty számomra megtanulhatatlanok. A magyarok nem beszélnek gyorsan, de olyan, mintha sose tartanának szünetet, minden egybeolvad, és a hangsúlyok se olyan erősek, hogy elkülönítsék a részeket. A dallamról nem is beszélve, dallama szinte egyáltalán nincs a mondatoknak. Egyáltalán: úgy hangzik az egész, mint egy monoton mekegés, mert rengeteg benne az e hang.

a) Melyik jellemzés indokolható azokkal a hangtani fogalmakkal, amelyeket ismersz? Indokold röviden az állításokat!

- b) Válaszd ki az egyik jellemzést, és írd levelet a szerzőjének a magyar nyelv hangzásáról!

8. „Hogyan kommunikálnak a siket emberek?”

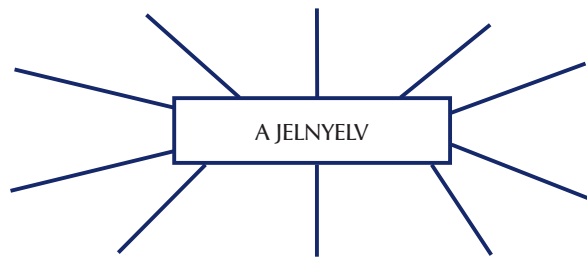
- a) A csoportból mindenki legalább egy feltételezést mondjon! Valamelyikőtök jegyezze is le a felmerülő gondolatokat!

Gyakran lehet hallani, hogy a halláskárosodott embereket *süketnémának* nevezik a köznyelvben. Ez az elnevezés messzemenően félrevezető: a süketnémáknak nevezett emberek valójában halláskárosodottak (azaz a hallórendszerük valamelyik része súlyosan károsodott), de egyáltalán nem némák, tehát képesek hangokat képezni, csak mivel nem hallanak, nem képesek a beszédhangok képzését úgy elsajátítani, mint a hallók. Maguk a halláskárosodott emberek a köznyelvi (és sajnos sokszor pejoratív értelmű) *süket* megnevezés helyett a tárgyyszerű és előítéletmentes *siket* elnevezést fogadják el. Használjuk ezentúl mi is ezt a nem halló emberek megnevezésére, és ne a *süketnéma* vagy a *süket* kifejezéseket! A siketek a hangzó nyelv pótlására a világ minden táján jelnyelvekkel kommunikálnak. A jelnyelvek ugyanolyan emberi nyelvek, mint a hangzó nyelvek, de a mondatok hangok helyett gesztusokból épülnek fel. A következő feladatokban a siketek jelnyelvével ismerkedhettek meg.

- b) Kártyákon kaptok a siketek beszédére vonatkozó állításokat. Vitassátok meg őket! Írjátok le a fontosabb észrevételeket!

9. A filmen egy siket embert látsz. Próbáld kitalálni, miről beszélhet! Azt is magyarázd meg, miből következtettél erre!

10. Közös megbeszélések alapján töltsd ki a pókhálóábrát!

11. Ha az előzőek felkeltették az érdeklődésedet, olvasd el az alábbi olvasmányt, és annak alapján egy másik színű tollal egészítsd ki a pókhálóábrát a szövegből megismert új információkkal!

A jelnyelvek

A világon mindenütt használnak jelnyelveket, főleg a siketek, de másodlagos, titkos vagy közvetítő nyelvként helyenként mások is. Születésünkkor a jelelésre ugyanolyan fogékonyak vagyunk, mint a hangzó nyelvekre, a siketek között felnövő gyerekek anyanyelvükként sajátítják el a jelelést. A nyelvsajátítás egyforma folyamat a hangzó nyelvénél és a jelelésnél.

Azok a jelnyelvek, amelyeket az emberek anyanyelvükként használnak, ugyanolyan nyelvek, mint a hangzó nyelvek, semmivel sem „egyszerűbbek” vagy „könnyebbek”, csak az eltérő kifejezőeszköz miatt vannak különbségek. Például a jeleket nemcsak egymás utáni elhelyezéssel lehet kombinálni, hanem úgy is, hogy egy bizonyos kézformát más helyen, más mozdulat vagy más arcjáték kíséretében használnak. Könnyebb az utánzás használata is (a hangzó nyelvben csak a hangutánzó szavakban találunk ilyet).

Mivel a jelnyelvekben a jelek egy-egy „szót”, „fogalmat” jelölnek, körülbelül annyi jel van egy-egy jelnyelvben, mint amennyi írásjel a fogalomjelölő írásokban (például a kínaiban). A különböző jelnyelvekben a jelek nagyon eltérőek, így a különböző nemzetiségű siketek nem értik meg egymást.

Mivel a nyelvhasználatnak a gondolkodás fejlődésében is nagy szerepe van, nagyon fontos, hogy a siket gyerekek se legyenek kizárva a nyelvhasználatból. Ennek a legjobb módja a jelelés, mert a szájról olvasást és a hangképzést az egészen kis gyerekeknek nagyon nehéz megtanítani. Ezért ma már az óvodában és az iskolában sem tiltják a siket gyerekeknek a jelnyelv használatát.

12. A felvételen a magyar nyelvben is létező szavak „eredetijét” fogod hallani.

- a) Hallgasd meg felvételről a szavakat, és próbáld meg kitalálni, melyik magyar szó származik belőlük!

1.	6.
2.	7.
3.	8.
4.	9.
5.	10.

- b) Próbáld meg mindegyik szó esetében megmondani, hogy milyen hang milyennel helyettesítődött a magyarban!

1.	6.
2.	7.
3.	8.
4.	9.
5.	10.

- c) Próbáld mindegyik helyettesítésre még példákat találni! Mit mi helyettesít a magyar változatban?

.....

.....

.....

13. Töltsd ki a kilépőkártyát!**KILÉPŐKÁRTYA**

1. Gondolkoztál-e korábban azon, hogyan hangzik a számunkra, ha valaki idegen nyelven beszél, és hogyan hangzik idegenek számára a mi beszédünk? Ha igen, változott-e valamilyen, amit erről gondolsz? Miben? Ha nem, mit tudtál meg erről a kérdésről?
2. Sorold fel a magyar beszédnek egy-két olyan hangzásbeli jellegzetességét, amelyekben eltér az idegen nyelvtől, amit tanulsz!
3. Vajon miért gondolhatja valaki, hogy az egyik nyelv „szebben hangzik”, mint a másik? A meghallgatott felvételek közül volt olyan nyelv, amit te „szebbnek” hallottál, mint a többi? Mit gondolsz, miért?

2. LEXIKALIZÁCIÓ, GRAMMATIKALIZÁCIÓ

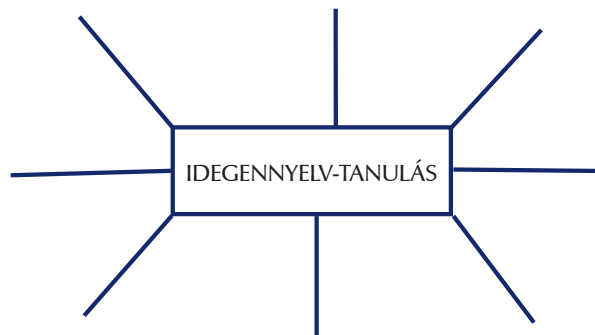
Idegen nyelvet tanulni nem könnyű. Tapasztalhattátok az egyik fő nehézséget: egy másik nyelv más hangzású szavakat használ ugyanazoknak a dolgoknak a megjelölésére. Számos más tulajdonságukban is eltérhetnek a nyelvek egymástól, ezért nehéz működésüket megérteni, megtanulni, alkalmazni. A következőkben néhány olyan tulajdonságot fogtok megismerni, amelyekben különbözhetnek a nyelvek.

1. Nyelvtanulás

a) Beszéljess a pároddal az alábbi kérdésekről!

- Mi jut eszetekbe arról, hogy „nyelvtanulás”?
- Hogyan tanulhatunk meg idegen nyelveket?
- Mi okozza a legnagyobb nehézséget számotokra a nyelvtanulásban?
- Van-e, és ha igen, milyen módszerek, „receptek” az idegennyelv-tanuláshoz?

b) Írjatok a pókhálóábrába néhány asszociációt!

c) Egészítsd ki a pókhálóábrát a közös megbeszélés alapján!

2. Szótárazzunk!

a) Írd be a táblázatba a következő szavak tanult idegen nyelvi megfelelőit! Azokat is nézd meg a szótárban, amelyekhez fejből találsz párt! Írd ki az összes lehetőséget!

MAGYAR	TANULT IDEGEN NYELV	
	MAGAMTÓL TUDTAM	A SZÓTÁRBÓL NÉZTEM KI
1. BARÁT		
2. LAP		
3. ÓRA		
4. SZERET		
5. OLDAL		
6. HÚS		

- b)** Nézd meg, hogy a szótár szerint az egyes idegen nyelvi megfelelőik miben különböznek egymástól (vagyis hogy melyiket milyen módon használják a szótár szerint)!
Hogyan jelöli a szótár ezeket a különbségeket? Jegyezd is le őket!

- c)** Mit tudtál a fenti szavak használatáról, és mi az, amit a szótárból tudtál meg?

SZÓ	HASZNÁLATA	
	MAGAMTÓL TUDTAM	A SZÓTÁRBÓL NÉZTEM KI
1.		
2.		
3.		
4.		
5.		
6.		

3. Olvasd el az alábbi szöveget!

Tegyél pipát a margóra azokhoz az információkhoz, amelyeket már eddig is tudtál, és tegyél csillagot a margóra azokhoz, amelyek újak számodra!

Írj minden fogalomra egy-egy példát! Használhatod az előző feladat szavait is!

TÖBB KIFEJEZÉS HASONLÓ JELENTÉSEI, EGY KIFEJEZÉS KÜLÖNBÖZŐ JELENTÉSEI

Azokat a szavakat, amelyek szinte ugyanazt jelentik, illetve amelyeket szinte ugyanolyan helyzetekben használhatunk, ROKON ÉRTELMŰ KIFEJEZÉSEKnek nevezzük. Ilyen például a *holmi* és a *cucc* vagy a *Bocsánat!* és az *Elnézést!* Mint a példákból is látható, a rokon értelmű kifejezések különbözhetnek egymástól stílusértékükben (például lehet az egyik kifejezés bizalmasabb, a másik hivatalosabb vagy hűvösebb, és így tovább).

Azokat a szavakat, kifejezéseket, amelyek több különböző értelemben is használhatók, de ezek között a használatok között jól érezhető összefüggés van, TÖBB JELENTÉSŰ kifejezéseknek szokták nevezni. Ilyen például az *oldal* szó: kétféle használatát megvilágíthatjuk például a következő két mondattal:

- (a) *A gyomor a hasüreg bal oldalában helyezkedik el.*
- (b) *A gyomorról a 249. oldalon lehet olvasni.*

Amikor egy szónak vagy kifejezésnek többféle használata van, de ezek között nem érzünk összefüggést, mintha csak véletlenül hangoznának egyformán, AZONOS ALAKÚSÁGRól beszélünk. Azonos alakú kifejezések például a *szél* ('perem' vagy 'légáramlat'), a *párt* (a pár tárgyesete vagy 'politikai szervezet') vagy a *kar* ('ember felső végtagja' vagy 'kórus').

Nagyon sokszor nehéz megállapítani, hogy egyetlen kifejezés több jelentéséről vagy több véletlenül azonos alakú kifejezésről van-e szó. Például a *szem* szót sokan több jelentésűnek érzik (mert úgy érzik, hogy például a gabonaszemek apró szemecskékre emlékeztetnek), mások azonos alakúnak tekintik őket, mert nem érzik meggyőzőnek ezt az összefüggést. Hasonló példák a *rák* (mint betegség és mint állatfajta) vagy a *gáz* (mint légnemű anyag és mint az autó gyorsítására való szerkezet). Ebből a szempontból mindegy, hogy van-e történetileg kapcsolat a különböző jelentések között, mert a szavak történetét a beszélők általában nem ismerik. Az eddig idézett példákban van történeti kapcsolat az elnevezések között: egyjelentésű szavak váltak többjelentésűvé az idők során, de ezt a legtöbb beszélő nem tudja.

Néhány gyakori idegen kifejezés a fenti jelenségekre

A rokon értelmű kifejezéseket SZINONIMÁKnak is hívják, a köztük levő viszony a SZINONÍMIA. Többszavas kifejezések esetén használják a PARAFRÁZIS szót is (az egyik kifejezés a parafrazisa a másiknak, ha nagyjából ugyanazt a dolgot mindkétféleképpen lehet mondani). Azt a jelenséget, amikor egy kifejezésnek több jelentése van, POLISZÉMIÁnak is hívják, amikor pedig két különböző jelentésű kifejezés véletlenül ugyanúgy hangzik (azonos alakúak), akkor HOMINIMÁKnak is nevezik őket (a köztük levő viszony a HOMINÍMIA).

4. Gyűjts érveket, majd vitatkozzatok!

A kifejezés:

A probléma:

LEHETSÉGES ÉRVEK MELLETTE	LEHETSÉGES ÉRVEK ELLENE

5. Az alábbi táblázatban néhány arab szót találsz. Mindegyiknek megadtuk a jelentését.

a) Tekintsd át a táblázatot! Próbáld meg kitalálni a hiányzó alakokat! (A halványpiros helyekre nem kerül semmi.)

..... tanult	<i>madrasza</i> iskola	<i>dirásza</i> tanulás
.....	<i>tidzsára</i> kereskedelem kereskedő
<i>kataba</i> írt	<i>maktaba</i> könyvtár írás	<i>kátib</i> író
..... sportpálya	<i>lá`ib</i> játékos
<i>zara`a</i> földet művelt	<i>mazra`a</i> földbirtok földművelés

b) Próbáld röviden megfogalmazni, hogyan jártál el a hiányzó alakok kikövetkeztetésekor!

.....

.....

.....

- c) Fogalmazd meg röviden, mit tudtál meg arról, hogyan működik az arabban a szóképzés, illetve a ragozás!

- d) Ha érdekel, olvasd el az alábbi szöveget, ami az arab nyelvről szól!

Az ARAB NYELV a világ egyik legtöbbek által beszélt nyelve, közel 300 millió beszélője van. A sémi nyelvcsaládba tartozik, többek közt a héberrel együtt. A sémi nyelvcsalád egyik jellegzetessége, hogy a szótövekre csak az jellemző, hogy milyen mássalhangzó van bennük: a magánhangzók nem a szótő részei, hanem a mi toldalékainknak megfelelő szerepet játszanak. Például a *k-t-b* mássalhangzó-sorozat az írással kapcsolatos szavak töve; a múlt idejű ragozott alakjaiban *katab*-ként jelenik meg, a jövő idejűekben *ktub*-ként; a könyv arabul *kitáb*, a többes száma pedig *kutub* (könyvek). Az arab nyelvet ARAB BETŰKKEL írják (az arab írás távoli rokona a mi latin betűs írásunknak, mindkettő föníciai eredetű), jobbról balra haladva a papíron. A rövid magánhangzókat az arab írásban általában nem jelölik.

6. Hogyan mondanák?

Tudnátok-e új lexémákat alkotni a tanult idegen nyelven, amelyek az alábbiakat jelenthetnék? Nézzétek meg a szótárban, vajon tényleg létezik-e a kifejezés, amelyet alkottatok, és ha igen, mit jelent!

	TIPPJEINK	MI ALAPJÁN TIPPELTÜNK	A SZÓTÁRBAN EZT TALÁLTUK
a számítógép képernyőjének a tisztítására való speciális eszköz			
evésre való hús (nem pedig élő szervezetet alkotó hús)			

elszáradt falevelek összetakarításával foglalkozó ember			
élő fa (nem pedig fa mint anyag)			
a középkori vár lakótornya			

LEXIKALIZÁCIÓ

Korábban hallottatok már a LEXÉMA fogalmáról. Lexémának tekintünk minden olyan nyelvi elemet, amelyet meg kell tanulnunk, amelyet nem tudunk kikövetkeztetni a nyelv szabályrendszeréből. A nyelv szavai mind ilyenek. A különböző nyelvekben különböző fogalmakra van külön lexéma, például a magyarban létezik a *nővér* lexéma az 'idősebb lánytestvér' értelemben, míg az angolban, a franciában vagy a németben nincs erre a fogalomra külön szó (a *sister*, a *soeur* és a *Schwester* idősebb és fiatalabb lánytestvért is jelenthet). Ezt úgy mondjuk, hogy a magyarban LEXIKALIZÁLÓDOTT az 'idősebb lánytestvér' fogalma.

A következőkben egy olyan eszközzel ismerkedhettek meg, amelynek az alkalmazása megkönnyíti egy idegen nyelvű mondat megértését, grammatikai szerkezetének átlátását és ezáltal fordítását. A glosszázás technikáját leginkább a nyelvészek használják elemzéseikben, de nekünk is hasznunkra válhat, ha a glosszázott szövegekkel könnyedén tudunk bánni.

7. Leírtunk egy kínai mondatot latin betűkkel (a szavak dallamát nem jelöltük).

Zhe-liang po che kai de wo xia si le.

- a) Van-e bármilyen támpontod, ami alapján ki tudnád találni a jelentését? Mire lenne szükséged ahhoz, hogy le tudd fordítani?

.....

.....

.....

- b) Tegyük fel, hogy kaptál egy kínai–magyar szótárat, és az alábbi szavakat meg is találtad benne. Le tudod fordítani a mondatot? Próbáld meg!

KÍNAI	MAGYAR
che	autó
kai	vezet
po	rossz
si	halál
wo	én
xia	ijed
zhe-liang	ez

Fordítás:

- c) Most a kínai mondat minden egyes eleme alá odaírtuk a magyar megfelelőjét. Így már le lehet fordítani?

Zhe-liang po che kai de wo xia si le.
ez rossz autó vezet DE én ijed halál BEF

DE: annak a jele, hogy ott mellékmondat végződik

BEF: befejezett esemény

Fordítás:

- d) Hallgasd meg és írd le a mondat valódi értelmezését! Milyen érdekességet figyelsz meg, ha a szó szerinti fordítást és az értelmezést összehasonlítod?

Zhe-liang po che kai de wo xia si le.
ez rossz autó vezet DE én ijed halál BEF

Az értelmezés:

.....

.....

.....

.....

10. A következő két fordítás ugyanannak a japán szövegnek a két (helyes) magyar változata.

I.

Nem látott engem. Fájt a feje, ezért nem ment el a koncertre. Sót és rizst vett, könyvet nem. Aztán már sehova se ment.

II.

Nem láttam őt. Fájt a fejem, ezért nem mentem el a koncertre. Sót és rizst vettem, könyvet nem. Aztán már nem mentem sehova.

a) Listázd azokat a szerkezeteket, amelyek eltérnek a két fordításban!

I. FORDÍTÁS	II. FORDÍTÁS

b) Mi (vagy mik) a japán nyelvnek az (azok) a sajátossága (sajátosságai), amely (amelyek) felelős (felelősek) a két különböző magyarra ültetési lehetőségért?

.....

.....

.....

.....

c) Az alábbiakban elolvashatod az eredeti szöveget glosszázva. (Ellenőrizheted a feltételezésedet.)

Mimasen *deshita.* *Atama ga* *itaimashita* *kara* *ongakkai* *ni*
lát-nem LÉTIGE-MÚLT fej ALANY fáj-MÚLT OK koncert CÉL

yukimasen *deshita.* *Shio to* *kome o* *kaimashita.* *Hon o*
megy-nem LÉTIGE-MÚLT só -VAL rizs TÁRGY vesz-MÚLT könyv TÁRGY

kaimasen *deshita.* *Kekkyoku* *dokonimo* *yukimasen* *deshita.*
vesz-nem LÉTIGE-MÚLT végül sehova megy-nem LÉTIGE-MÚLT

|| Akárcsak a magyarban, a japán mondatokban is mind az alany, mind a tárgy elhagyható, ha kikövetkeztethető a beszédhelyzetből, szöveggörnyezetből. Ugyanakkor a japán igealak nem egyezik sem az alanyi, sem a tárgyi résszel, így nem nyújt támpontot ezekre (pl. a személyükre és a számukra) vonatkozóan.

11. Vizsgáld meg az alábbi török mondatokat, és válaszolj a kérdésekre!

Megjegyzés: A ç betűt a törökben cs-nek ejtik, a c betűt pedig dzs-nek. A török ş kiejtése ugyanolyan, mint a magyar s-é.

TÖRÖK	MAGYAR
1. <i>Çocuk okuyor.</i>	A gyerek (éppen) olvas.
2. <i>Ben kitap okudum.</i>	Könyvet olvastam.
3. <i>O dergi okumuş.</i>	Újságot olvashatott. / Talán újságot olvas.
4. <i>Mektup okudu.</i>	Levelet olvasott.
5. <i>Mektup okumuşum.</i>	Állítólag (talán) levelet olvastam/olvasok.

a) Keresd meg azokat a török szóalakokat, amelyek az olvas különböző alakjainak felelnek meg!

TÖRÖK	MAGYAR

b) Milyen számban és személyben vannak ezek az igék? Írd melléjük a fenti „szótárban”! Add meg, mi jelöli az igékben a számot és személyt! Röviden írd le azt is, honnan tudod!

.....

.....

.....

c) Vajon milyen részt tartalmaznak még ezek az igealakok azokon kívül, amit eddig felfedeztél? Mi ezeknek a részeknek a szerepe? (Segít a fordítás!)

.....

.....

.....

.....

- d) Melyik az a szerep vagy jelentés, amelyet a magyarban nem tudunk az ige toldalékaival kifejezni? Hogyan tudjuk kifejezni?

12. Fordítsd le a tanult idegen nyelvre a következő szöveget!

A tél vége általában egy kis pihenéssel telik. Az osztálytársak idén is a Mátrába mentek el egy hétre. Egyik nap elhatározták, hogy szánkózni mennek a falu melletti kis hegyre. Mari és Kati szólta Jósának, hogy ő is jöjjön.

13. Folytasd a történetet néhány mondattal a tanult idegen nyelven!

GRAMMATIKALIZÁCIÓ

Egy régi bölcsesség szerint a nyelvek nem abban különböznek egymástól, hogy mit *lehet* velük kifejezni, hanem abban, hogy mit *kell*. Például a magyarban ki *lehet* fejezni, hogy azok a személyek, akiről beszélünk, milyen neműek, de nem *kell* kifejezni: ha azt mondom, *ő* vagy *te*, ez nem tartalmazza, hogy férfira vagy nőre utalok-e.

Az, hogy „mit kell kifejezni” egy bizonyos nyelvben, csak jól hangzó, de pontatlan megfogalmazás, hiszen más nyelveken is mondhatunk olyasmit, mint ‘az a személy’, így el tudjuk kerülni, hogy megjelöljük az illető nemét. Valójában arról van szó, hogy milyen jelentéseket tudunk NYELVTANI ESZKÖZÖKKEL kifejezni. Így a magyar nyelvben nincs nyelvtani eszközünk a nemek megkülönböztetésére; ezt úgy mondjuk, hogy a nemek megkülönböztetése a magyarban nem GRAMMATIKALIZÁLÓDOTT. Viszont grammatikalizálódott a magyarban a TOPIK vagy a FÓKUSZ kifejezése, mert a magyarban nyelvtani eszközökkel különböztetjük meg ezeket.

A 7. osztályos anyagból emlékezhetek rá, hogy a fókuszban közvetlenül a ragozott ige előtt kell állnia, és arra utal, hogy az illető állítás másra nem, csak arra a dologra igaz, amit a fókuszban álló kifejezés jelöl, pl. *Pista jön el a buliba* 'az említettek közül más nem jön el, csak Pista'. A topik pedig a mondat elején álló kifejezés, amely azt jelöli, amiről a mondat szól, sőt, általában a rákövetkező mondatok is arról szólnak: *Nyáron lemegyünk a Balcsira* – valószínűleg a következő mondatok is a nyárról fognak szólni.

Azokat a nyelvtani eszközöket, amelyekkel – a grammatikalizáció eredményeképpen – egy-egy jelentést kifejezünk, általában aztán más célokra is használjuk. Például azokban a nyelvekben, amelyekben a nemek megkülönböztetése grammatikalizálódott (ilyen például a francia vagy a német), az élettelen dolgokat jelentő névszókknak is van nemük.

14. Az alábbi szöveget egy magyarul tanuló külföldi fordította.

Három óra előtt negyeddel a pályaudvarra megérkeztünk. Budapesten van a pályaudvar a város közepében, nem nekünk kellett sokat utazni, hogy a szállodába érjünk oda. De sajnos a szobánk ablaka mögött egy magasút látszott.

a) Javítsd ki a szöveget, hogy jól hangozzon magyarul!

b) Magyarázd meg, milyen sajátosságait nem ismerte a magyar nyelvnek az, aki írhatta!

c) Jelöld meg a szövegben azokat a hibákat, amelyeket az előző órák előtt nem tudtál volna megmagyarázni! Mit tanultál meg, ami segített megmagyarázni?

3. FORDÍTÁS – FERDÍTÉS?

A nyelvek különbözősége szembetűnő problémát okoz a fordítóknak. Mikor jó egy fordítás? Lehetséges-e egyáltalán hűen lefordítani egy műalkotást, például egy verset? Mitől „jó” a jó fordítás, és mitől „rossz” a rossz? A következő feladatokban ezekre a kérdésekre keressük a lehetséges válaszokat.

- 1. Olvassátok el az alábbi verseket! Hasonlítsátok össze őket egymással. Alkossatok véleményt arról, hogy melyik vers hangzik jobban magyarul!**

GUILLAUME APOLLINAIRE: A MIRABEAU-HÍD

A Mirabeau-híd alatt fut a Szajna
S szerelmeink
Emléke mért zavar ma
Mi volt az öröm ráadás a jajra

Jöjj el éj az óra verjen
Száll az idő itthagj engem

Kéz kézben nézz szemembe s közbe tudnám
Hogy karjaink
Hídja alatt a hullám
Fut az örök tekinteteket únván

Jöjj el éj az óra verjen
Száll az idő itthagj engem

Mint ez a víz elfolyó messzeség lett
A szerelem
Milyen lassú az élet
S milyen erőszakosak a remények

Jöjj el éj az óra verjen
Száll az idő itthagj engem

Jön napra nap új év válik tavalyra
Nincs ami a
Szerelmet visszacsalja
A Mirabeau-híd alatt fut a Szajna

Jöjj el éj az óra verjen
Száll az idő itthagj engem

(Vas István fordítása)

GUILLAUME APOLLINAIRE: A MIRABEAU-HÍD

Fut a Mirabeau-híd alatt a Szajna
 S szerelmeink
 Miért jut eszembe az ma
 Nem jött öröm nekünk csak jajra-bajra

Jövel éjjel óra kondulj
 Minden elmegy Minden elmúl

Nézzünk még össze kéz a kézben ahogy kell
 Míg karjaink
 Hídja alatt könnyel
 Szalad a víz a kinnal és a könnyel

Jövel éjjel óra kondulj
 Minden elmegy Minden elmúl

Szalad a szerelem mint lent a gyors hab
 A szerelem
 Az életünk beh lassabb
 S a remény bennünk beh erőszakosabb

Jövel éjjel óra kondulj
 Minden elmegy Minden elmúl

Száll hét a hétre és száll nap a napra
 Nincs mi időt
 S szerelmet visszahozna
 Fut a Mirabeau-híd alatt a Szajna

Jövel éjjel óra kondulj
 Minden elmegy Minden elmúl

(Illyés Gyula fordítása)

GUILLAUME APOLLINAIRE: A MIRABEAU-HÍD

A Mirabeau-híd alatt fut a Szajna
 S szerelmeink
 Emlékük mit akar ma
 Az öröm nem jött soha csak a jajra

Jöjj éj verj óra lassan
 Az idő megy én maradtam

Ne mozdulj szemközt kéz a kézbe várj csak
 Míg karunk
 Hídja alatt a fáradt
 Örök tekintet habverése árad

Jöjj éj verj óra lassan
 Az idő megy én maradtam

Fut a szerelem mint vize a mélynek
 Fut el a vágy
 Mily lassú az élet
 S milyen hevesen kínoz a remény meg

Jöjj éj verj óra lassan
 Az idő megy én maradtam

Tűnnek a hetek tűnik nap a napra
 Vissza se múlt
 Nem tér se csók az ajkra
 A Mirabeau-híd alatt fut a Szajna

Jöjj éj verj óra lassan
 Az idő megy én maradtam

(Rónay György fordítása)

A fenti vers szerzője GUILLAUME APOLLINAIRE (1880–1918), XX. századi francia költő. Az 1912-ben írott *Mirabeau-híd* az egyik legfontosabb kötetében, a *Szeszek* címűben jelent meg 1913-ban.

2. Olvassátok el a vers eredetijét is! Hasonlítsátok össze a magyar fordításokkal!

a) Véleményetek szerint melyik fordítás áll legközelebb a francia eredetihez?

GUILLAUME APOLLINAIRE: LE PONT MIRABEAU

Sous le pont Mirabeau coule la Seine
 Et nos amours
 Faut-il qu'il m'en souvienn
 La joie venait toujours après la peine

Vienne la nuit sonne l'heure
 Les jours s'en vont je demeure

3. Olvassátok el az alábbi négy verset!

I.
A felakasztását váró Villon négy sora

Francia vagyok, csak ez kellett,
Páris szült (Ponthoise mellett);
Rőf kötél súgja majd fejemnek,
Hogy mi a súlya fenekemnek.

III.
Négysoros versezet a szegény Villon
bitófájára

Francnak születtem – megbántam nagyon –,
Párizs szült, ott, hol Ponthoise vagyok.
Egy jó öles kötéllel nyakamon
Immáron seggem súlyát latolom.

II.
Villon négy sorocskája

Francia vagyok, mérgeződhetem.
Ponthoise-i Párizs volt szülőhelyem.
Most hát egy kenderkötéltől fejem
Megtudja majd, hogy mit nyom fenekem.

IV.
NÉGYSOROS VERS,
melyet Villon halálítélete szélére írt

Francia vagyok Párizs városából,
mely lábam alatt a piszkos mélybe vész,
s most méterhosszan lógok egy nyárfaágról,
és nyakamon érzem, hogy seggem mily nehéz.

a) Ugyanannak a versnek négy fordításáról van szó, mert

.....

.....

b) Nem lehet ugyanannak a versnek mind a négy a fordítása, mert

.....

.....

c) Melyik szöveg tér el leginkább a többitől?

.....

4. Most olvasd el a szöveg glosszázott eredetijét is! Hasonlítsd össze a magyar változatokkal!

<i>Je suis</i>	<i>François,</i>	<i>dont il me poise,</i>
vagyok	francia (=Ferenc)	ami fáj nekem (régies)

'Francia (=Ferenc) vagyok, és ez fáj nekem'

Né de Paris emprés Pontoise,
született Párizsból mellett Pontoise

‘Párizsban születtem, Pontoise mellett’

Et de la corde d’une toise
és a kötéltől hatlábnyi

‘és a hat láb hosszú kötéltől’

Saura mon col que mon cul poise.
megtudja-JÖVŐ nyakam amit fenekem nyom (súly)

‘megtudja majd a nyakam, hogy mennyit nyom fenekem’

a) Ugyanannak a versnek négy fordításáról van szó, mert

.....

b) Ez a négy szöveg nem lehet ugyanaz a vers, mert

.....

A feladatban szereplő négysoros vers szerzője FRANÇOIS VILLON, aki a XV. századi Franciaországban élt. Életének egy részét csavargóként, vándorlással töltötte. Többször került rablás, illetve gyilkosság vádjával börtönbe, száműzetésbe. Verseiben sokszor kerülnek elő életének kalandos eseményei. Híres négysorosát *Illyés Gyula*, *József Attila* és *Mészöly Dezső* is lefordította magyarra. A negyedik „fordítás” valójában nem is fordítás, hanem *átdolgozás*. Szerzője *Faludy György*, XX. századi magyar költő, aki sok Villon-verset dolgozott át.

SZÓ SZERINTI FORDÍTÁS – MŰFORDÍTÁS – ÁTDOLGOZÁS

A Villon-vers fordításaiból is láthattad, hogy ugyanazt a szöveget más és más fordítók más és más módokon fordítják. Ennek az az oka, hogy természetesen egyikük sem a MŰ SZERINTI FORDÍTÁSÁT készíti el, hanem a fordítók MŰFORDÍTÁSOKAT alkotnak. Egy szöveg szó szerinti fordítása nemhogy művészi értéket nem hordoz, de általában nem is alkot szöveget. (Körülbelül ezt kapod, ha összeolvasod a Villon-vers glosszázott változatának utolsó sorait.) A műfordítások kisebb-nagyobb mértékben térhetnek el az eredeti szöveg szó szerinti jelentésétől – attól függően, hogy a fordítók milyen nézeteket vallanak a fordításról. Van fordító, akinek egy szöveg hangzása, formája a fordítás kiindulópontja, van, akinek a szöveg jelentése. Minden

műfordítás elkészítése egyben az adott verses vagy prózai szöveg értelmezése is. A műfordításról a különböző korokban nagyon eltérő elveket vallottak a fordítók, ennek megfelelően a különböző korokból származó fordítások és az eredeti szövegek viszonya nagyon különböző lehet. Faludy György nem lefordította, hanem ÁTDOLGOZTA Villon verseit. Az átdolgozás bevaloltan értelmezés; annyit jelent, hogy a szerző egy önálló, új alkotást hoz létre, de megadja művének ihletőjét. Ha csak a szövegeket és az eredeti változatokat hasonlítanánk össze, sokszor nehéz lenne megállapítani, hogy fordításról vagy átdolgozásról van-e szó.

5. Két szöveget kaptok: egy idegen nyelvű verset és annak magyar műfordítását.

Olvassátok el a szövegeket!

- a) Az idegen nyelvű szöveget szótárazzátok ki!
Ügyeljete arra, hogy a szavaknak ne csak az első jelentését nézzétek meg a szótárban!
Ha tudtok, használjatok egynyelvű szótárat is!
- b) Hasonlítsátok össze a tanult idegen nyelven íródott rövid verset és magyar fordítását a következő szempontok alapján!

	AZ EREDETI	A FORDÍTÁS
Szavak, amelyekben a két szöveg eltér		
Kihagyott részek (az eredetivel összevetve)		
Hozzá tett részek (az eredetivel összevetve)		
Sorok és mondatok összefüggése hasonló vagy azonos		
Sorok és mondatok összefüggése eltérő		
Olyan rész, ahol a fordítás és az eredeti hangzásban is hasonlít		
Olyan rész, ahol a fordítás és az eredeti hangzása a legjobban eltér		
Egyéb: ----- ----- -----		

- c) Magyarázzátok meg a fordító eljárásait!
Fogalmazzátok meg, hogy a fordító melyik megoldását mivel lehetne indokolni!
Azt is jegyezzétek le, ha találtok nem védhető megoldást a vers fordításában!

- d) Készítsetek a többiek számára egy posztert, amin azt szemléltetitek, hogy miben jó és miben nem tökéletes a magyar fordítás. (Válasszatok ki egy részletet, és ahhoz fűzzetek részletes magyarázatot!)

6. Micimackó versel

- A) A. A. Milne *Micimackóját* Karinthy Frigyes fordította és dolgozta át. Az alábbiakban az „*Erdei körökben...*” kezdetű közismert versike eredetijét és magyar változatát olvashatjátok.

Erdei körökben az a nézet,
hogy a medve szereti a mézet,
ez nem csak afféle szerény
vélemény,
ez tény, tény, tény.

Isn't it funny
How a bear likes honey?
Buzz! Buzz! Buzz!
I wonder why he does?

Ha medvécske volna a méhecske,
fatörzs alján gyűlne a mézecske,
s ha méh volna medve, amit feltehetek,
nem kéne megmászni ennyi emeletet.

It's a very funny thought that, if Bears were Bees,
They'd build their nests at the bottom of trees.
And that being so (if the Bees were Bears),
We shouldn't have to climb up all these stairs.

- a) Szóról szóra, sorról sorra haladva vessétek össze a két szöveget!
Jegyezzétek le az összes különbséget, amit találtok!
Figyeljete az egyes szavakra, a verssorok és a mondatok összefüggésére!
Jegyezzétek a hozzátett vagy kihagyott részleteket!
Melyik tekinthető inkább átköltésnek, melyik műfordításnak?
Írjátok le, hogy melyik versnek milyen a hatása!

Isn't it funny
van-nem ez furcsa

'Nem furcsa, hogy'

How a bear likes honey?
hogyan egy medve szeret méz

'mennyire szereti a medve a mézet?'

Buzz! Buzz! Buzz!

I wonder why he does?
kérdem-magamtól miért ő teszi

'vajon miért?'

It's a very funny thought that, if Bears were Bees,
ez-van egy nagyon furcsa gondolat hogy ha medvék van-FELT méhek

'Nagyon furcsa gondolat az, hogy ha a medvék méhek lennének,'

They'd build their nests at the bottom of trees.
ők-FELT épít az ő ...-juk fészkek -nál/-nél az alja vminek fák

'a fészküket fák aljába építenék.'

And that being so (if the Bees were Bears),
és hogy lévén úgy ha a méhek van-FELT medvék

'és ha úgy lenne (ha a méhek medvék lennének),'

Erdei körökben az a nézet,
 hogy a medve szereti a mézet,
 ez nem csak afféle szerény
 vélemény,
 ez tény, tény, tény.

Ha medvécske volna a méhecske,
 fatörzs alján gyűlne a mézecske,
 s ha méh volna medve, amit feltehetek,
 nem kéne megmászni ennyi emeletet.

Cur ursus clamat?
 Cur adeo mel amat?
 Burr, burr, burr,
 Quid est causae cur?

Cur calleo cantare
 Dum nequeo volare?
 Egeo dulcis mellis
 Sed mel stat in stellis!

- a) Szóról szóra, sorról sorra haladva vessétek össze a két szöveget!
 Jegyezzétek le az összes különbséget, amit találtok!
 Figyeljete az egyes szavakra, a verssorok és a mondatok összefüggésére!
 Jegyezzétek a hozzátett vagy kihagyott részleteket!
 Írjátok le, hogy melyik versnek milyen a hatása!

<i>Cur</i>	<i>ursus</i>	<i>clamat?</i>
miért?	medve	kiált

Miért kiált fel a medve?

<i>Cur</i>	<i>adeo</i>	<i>mel</i>	<i>amat?</i>
miért?	annyira	méz(et)	szereti

Miért szereti annyira a mézet?

Burr, burr, burr,

<i>Quid</i>	<i>est</i>	<i>causae</i>	<i>cur?</i>
mi	[van]	ok-ABL	amiért

Mi az oka, hogy?

<i>Cur</i>	<i>calleo</i>	<i>cantare</i>
miért?	értek-hozzá	énekelni

Miért értek az énekléshez,

Dum nequeo volare?

amíg nem-tudok repülni

miközben nem tudok repülni?

Egeo dulcis mellis

rászorulok édes-BIRT méz-BIRT

Rászorulok az édes mézre,

Sed mel stat in stellis!

de méz van -ban/-ben csillagok-ABL

de a méz a csillagokban (az égben) van!

(BIRT = »birtokos esetű«, a latin névszók egyik alakja, sokszor annak felel meg, hogy a névszói szerkezet a birtokosa valaminek. ABL = »ablatívusz«, a latin névszók egyik alakja, sokszor olyasmit jelent, mint a magyar *-tól/-től* vagy *révén*.)

b) Írjátok le, hogy véleményetek szerint a két szöveg közötti eltérések indokolhatóak-e! Érveljetek!

C) A. A. Milne *Micimackóját* egy magyar orvos, költő és író, Lénárd Sándor fordította le latinra. Az alábbiakban az „*Erdei körökben...*” kezdetű közismert versike eredetijét és latin fordítását olvashatjátok.

Isn't it funny
How a bear likes honey?
Buzz! Buzz! Buzz!
I wonder why he does?

Cur ursus clamat?
Cur adeo mel amat?
Burr, burr, burr,
Quid est causae cur?

It's a very funny thought that, if Bears were Bees,
They'd build their nests at the bottom of trees.
And that being so (if the Bees were Bears),
We shouldn't have to climb up all these stairs.

Cur calleo cantare
Dum nequeo volare?
Egeo dulcis mellis
Sed mel stat in stellis!

- a) Szóról szóra, sorról sorra haladva vessétek össze a két szöveget!
 Jegyezzétek le az összes különbséget, amit találtok!
 Figyeljete az egyes szavakra, a verssorok és a mondatok összefüggésére!
 Jegyezzétek a hozzátett vagy kihagyott részleteket. Írjátok le, hogy melyik versnek milyen a hatása!

<i>Cur</i>	<i>ursus</i>	<i>clamat?</i>
miért?	medve	kiált

Miért kiált fel a medve?

<i>Cur</i>	<i>adeo</i>	<i>mel</i>	<i>amat?</i>
miért?	annyira	méz(et)	szereti

Miért szereti annyira a mézet?

Burr, burr, burr,

<i>Quid</i>	<i>est</i>	<i>causae</i>	<i>cur?</i>
mi	[van]	ok-ABL	amiért

Mi az oka, hogy?

<i>Cur</i>	<i>calleo</i>	<i>cantare</i>
miért?	értek-hozzá	énekelni

Miért értek az énekléshez,

<i>Dum</i>	<i>nequeo</i>	<i>volare?</i>
amíg	nem-tudok	repülni

miközben nem tudok repülni?

<i>Egeo</i>	<i>dulcis</i>	<i>mellis</i>
rászorulok	édes-BIRT	méz-BIRT

Rászorulok az édes mézre,

<i>Sed</i>	<i>mel</i>	<i>stat</i>	<i>in</i>	<i>stellis!</i>
de	méz	van	-ban/-ben	csillagok-ABL

de a méz a csillagokban (az égben) van!

(BIRT = »birtokos esetű«, a latin névszók egyik alakja, sokszor annak felel meg, hogy a névszói szerkezet a birtokosa valaminek. ABL = »ablatívusz«, a latin névszók egyik alakja, sokszor olyasmit jelent, mint a magyar *-tól/-től* vagy *révén*.)

<i>Isn't</i>	<i>it</i>	<i>funny</i>
van-nem	ez	furcsa

'Nem furcsa, hogy'

<i>How</i>	<i>a</i>	<i>bear</i>	<i>likes</i>	<i>honey?</i>
hogyan	egy	medve	szeret	méz

'mennyire szereti a medve a mézet?'

Buzz! Buzz! Buzz!

<i>I wonder</i>	<i>why</i>	<i>he</i>	<i>does?</i>
kérdem-magamtól	miért	ő	teszi

'vajon miért?'

<i>It's</i>	<i>a</i>	<i>very</i>	<i>funny</i>	<i>thought</i>	<i>that,</i>	<i>if</i>	<i>Bears</i>	<i>were</i>	<i>Bees,</i>
ez-van	egy	nagyon	furcsa	gondolat	hogy	ha	medvék	van-FELT	méhek

'Nagyon furcsa gondolat az, hogy ha a medvék méhek lennének,'

<i>They'd</i>	<i>build</i>	<i>their</i>	<i>nests</i>	<i>at</i>	<i>the bottom of</i>	<i>trees.</i>
ők-FELT	épít	az ő ...-juk	fészkek	-nál/-nél	az alja vminek	fák

'a fészketek fák aljába építenék.'

And that being so (if the Bees were Bears),
és hogy lévén úgy ha a méhek van-FELT medvék

‘és ha úgy lenne (ha a méhek medvék lennének),’

We shouldn't have to climb up all these stairs.
mi nem-kellene kell mászik fel mind ezek lépcsők

‘nekünk nem kellene mindezt a sok lépcsőt megmászni.’

b) Írjátok le, hogy véleményetek szerint a két szöveg közötti eltérések indokolhatóak-e! Érveljete!

7. Alkossatok csoportokat úgy, hogy az A), B) és C) csoportból kerüljön most egy csoportba egy-egy vagy két-két ember!

Hasonlítsátok össze mindhárom szöveget! Összegezzétek az előző feladatnál megfogalmazott tapasztalataitokat!

Próbáljátok meg eldönteni, hogy Lénárd Sándor az angol eredeti vagy a Karinthy-féle magyar változat alapján dolgozhatott-e!

8. Ha érdekel, olvasd el az alábbi érdekességeket a *Micimackó* latin fordításáról!

A Micimackó és latin fordítása

Alan Alexander Milne (1882–1956) könyvét, a *Micimackó*t Karinthy Frigyes fordította magyarra 1936-ban. A könyv a Róbert Gida nevű kisfiú megelevenedett játékállatairól szól, valamint magáról Róbert Gidáról, aki a mese szerint ugyanabban az erdőben lakik, ahol ezek az állatok: a főhős Micimackó (a „csekélyértelmű medvebocs”, filozófus és költő) és barátai, a félénk Malacka, Kanga (egy kenguru, aki állandóan kölykével, Zsebibabával foglalkozik) és még sokan mások.

Lénárd Sándor (1910–1972) Bécsben, Rómában majd Brazíliában élő magyar orvos, költő, író. Több más világirodalmi művön kívül a *Micimackó*t is lefordította latinra a huszadik

század első felében. A *latin* ekkor már rég holt nyelv, senki nem beszéli anyanyelveként a világon, mégis fennmarad évszázadokon át a szokás, hogy irodalmi műveket latinra fordítsanak. Ez nem csupán nyelvi játék, nyelvi bravúr, hanem gesztus is: az antikvitás egyetemes kultúrájának látszólagos fenntartását jelképezi. Az antik eszménynek a 20. század első felében, különösen a két világháború között, de még a 2. világháború után is nagy szerepe van a szellemi életben: a művészek, írók különállását, egy ideális világba való menekülését is jelképezi.

Nyelvek közötti különbségek és fordítási problémák

- A latinban nincs névelő. Például a *Cur ursus clamat?* jelentheti azt is, hogy „Miért kiált a medve?“, de azt is, hogy „Miért kiált egy medve?“.
- A ragozott igealak előtt álló kifejezést nem kell fókuszként értelmezni, tehát a *Cur ursus clamat?* nemcsak azt jelentheti, hogy „Miért a medve kiált?“, hanem azt is, hogy „Miért kiált a medve?“. Ebből az is látszik, hogy a kérdőszónak sem kell közvetlenül a ragozott ige előtt állnia (és még inkább látszik ez a következő sorból).
- A latinban kijelentő mód, jelen idő, egyes szám 3. személyben is ki kell tenni a létige megfelelő alakját: *quid est causae*: „mi az oka?“.
- A latinban vannak olyan esetragok, amelyek nehezen feleltethetők meg magyar viszonyragnak. Például az ABL rövidítésű ablatívusz: *quid est causae*: „mi az oka?“ (szó szerint: „ok szempontjából micsoda?“). Azt is látjuk, hogy a magyar viszonyragnak megfelelően egy előjárószó és egy esetrag együtt, pl. *in stellis*: „a csillagokban“: az *in* előjárószó általában a *-ban/-ben* vagy a *-ba/-be* megfelelője; ha a névszói szerkezet ablatívuszban van, akkor *-ban/-ben*, ha pedig tárgyesetben, akkor *-ba/-be*.
- A magyartól eltérő vonzatokat is találunk. Például az „érték hozzá“ jelentésű *calleo* mellett infinitívusz alakú ige fejezi ki, hogy mihez értek (*calleo cantare*: „érték az énekléshez“). Az *egeo*: „rászorulok“ ige mellett a névszói szerkezetnek birtokos esetben (genitívusz) vagy ablatívuszban kell állnia.
- Az esetrag a névszói szerkezetnek nemcsak a fején, hanem a módosítókon is megjelenik: *dulcis mellis*: „az édes méz“ szerkezetben mind a *dulcis*: „édes“, mind a *mellis*: „méz“ birtokos esetben áll.

9. Fordítsd le magyarra a kapott szöveget!

- b) Nézzetek utána, hogy van-e ezeknek a könyveknek a tanult idegen nyelven fordítása, ha igen, mi a címe?

EREDETI	A FORDÍTÁS CÍME	A FORDÍTÁS CÍME SZÓ SZERINT MAGYARUL
A Pál utcai fiúk		
Egri csillagok		
Az arany ember		
Légy jó mindhalálig		
Szent Péter esernyője		

- c) A következő táblázatban filmek/mesefilmek címeit látod. Beszéljétek meg, majd válaszoljatok a felsorolt kérdésekre!

EREDETI CÍM	FORDÍTOTT CÍM
A két bors ökröcske	Two Tiny Oxen
Verdák	Cars
The Lord of the Rings	A gyűrűk ura
Ratatouille*	L'ecsó
Csók, Anyu	Love, Mother

- Melyik cím a legpontosabb, szó szerinti fordítás?
- Melyik az vagy melyek azok, amelyet vagy amelyeket nem lehet szó szerint lefordítani? Miért?
- Melyik az, amelyik szerinted a legjobban visszaadja az eredeti hangulatát?
- Melyik az vagy melyek azok, amelynek vagy amelyeknek más lett a hangulata a fordítás által?

* rataouille: (fr. ejtsd: ratatuj vagy ratatui) zöldséges egytálétel, benne van a 'patkány' (rat) szó

11. Írj 25-30 soros esszét a fordításról! Ne felejts el az írásodnak címet adni!

.....

.....

.....

.....

.....

4. PRAGMATIKAI (NYELVHASZNÁLATI ÉS KOMMUNIKÁCIÓS) KÜLÖNBSÉGEK A NYELVEK KÖZÖTT

Külföldön járva, de akár itthon is, ha turistákkal találkozunk, néha az az érzésünk lehet, hogy milyen „furcsán” beszélgetnek egymással vagy akár velünk, ha megszólítanak minket. Másképp köszönnek, más gesztusokkal kísérik a mondataikat, másképp fejezik egyetértésüket vagy nemtetszésüket, mint ahogyan mi tennénk. Nem is gondolnánk, hogy ahogyan a szavak és a mondatépítési szabályok, úgy a nyelvhasználati szokások is nyelvről nyelvre, nyelvváltozatról nyelvváltozatra eltérőek lehetnek. A következőkben ezeknek a kommunikációs különbségeknek néhány fajtájával ismerkedhetünk meg.

1. Ketten-ketten játsszátok el a kártyán kapott hétköznapi jeleneteket!

- a) A csoport többi tagja figyelje a játékosok viselkedését az alábbi szempontok szerint, és töltsétek ki a táblázatot! Beszéljétek is meg az egyes jelenetek után, hogy ki milyennek látta a jelenetet, ki mit írt a táblázatba!

Példaként egy nem hétköznapi, kicsit régiesnek vagy „filmbelinek” tűnő jelenetet adunk meg:

A helyzet:

Egy férfi várakozik egy csokor virággal, nézegeti az óráját, majd megérkezik az, akire várt, egy harminc körüli nő. A férfi kezét csókol a nőnek, és átadja a virágot. Közben ez az izgatott párbeszéd zajlik:

- Áh, Margitka, kézcsókom!
- Jó napot kívánok, András! Régóta vár? Jajj, ne haragudjon. Milyen szép virág!
- A magáé, Margitka.
- Jajj, hát ne bolondozzon velem, András, zavarba ejt. Az enyém?!
- A magáé, remélem, szereti a rózsát. Hát persze, hogy szereti, hogyne szeretné, Margitka.
- Köszönöm, András, a legszebb virág, amit valaha kaptam.
- ...

Megfigyelhetitek, hogy milyen kifejezésekkel üdvözlik egymást („Kézcsókom”, „Jó napot kívánok!”), hogy magázódnak a szereplők, hogy párbeszédükre a kiemelt udvariasság jellemző, miközben közeledni próbálnak egymáshoz (kézcsók, virág átadása, egymást állandóan a keresztnévükön szólítják). Megfigyelhetitek azt is: annak, hogy a szereplők zavarban vannak, nyelvi jelei is vannak a nem nyelviek mellett: kérdeznek, de nem várnak választ, ismételik egymás nevét, a szokásos szüneteknél jóval rövidebbeket hagynak az egyes megszólalások között stb.

	1. JELENET	2. JELENET	3. JELENET
ÜDVÖZLÉS			
TÁVOLSÁG A BESZÉLŐK KÖZÖTT			
TESTMOZGÁS			
KÉZMOZGÁS			
MIMIKA, GESZTUSOK			
MEGSZÓLÍTÁS			
KI MENNYIT BESZÉL?			
KI HOGYAN VESZI ÁT A SZÓT?			
KI HOGYAN ADJA ÁT A SZÓT?			
MILYEN FORMULÁKAT HASZNÁLNAK A BESZÉLŐK?			
HOGYAN FEJEZŐDIK BE A BESZÉLGETÉS?			

b) Próbáljátok meg kitalálni a jelenetből, hogy kik lehetnek a szereplők!

1. jelenet:

2. jelenet:

3. jelenet:

2. Jegyezd le, hogy az 1. feladat táblázatát a közös megbeszélések alapján milyen szempontokkal és megfigyelésekkel lehetne kiegészíteni!

3. Formulák idegen nyelven és magyarul

a) Készüljtek fel egy rövid jelenettel, amelyben a tanult idegen nyelvben használatos „furcsa” formulákat szó szerint lefordítjátok magyarra!
A többieknek az lesz a feladatuk, hogy kitalálják, mi történik a jelenetben.
Egyikőtök jegyezze fel a felhasznált kifejezéseket, szó szerinti fordításukat és használatuk magyarázatát!

KIFEJEZÉS	SZÓ SZERINTI FORDÍTÁS	HASZNÁLAT MAGYARÁZATA

- b) Jelöljétek be, hogy melyik kifejezések „megfejtése” volt a legnehezebb a többieknek, és próbáljátok meg megmagyarázni, hogy miért!

- c) Próbáljátok meg megtalálni az összegyűjtött formulákhoz lehető legközelebb álló magyar formulákat!

A TANULT IDEGEN NYELVEN	MAGYARUL

- d) Olvasd el az alábbi szöveget! Tegyéél + vagy – jelet a számokra új információk mellé. Pipáld ki azokat a szempontokat, állításokat, amelyekkel már találkoztál az előző feladatok megoldása során!

HASZNÁLATBELI KÜLÖNBSÉGEK A NYELVEK KÖZÖTT

A nyelvek között nagy különbségek vannak abban, hogy milyen helyzetben mit illik, szokás stb. mondani. Egyes kultúrákban (pl. Angliában, Amerikában) nem szokás jó étvágyat kívánni, a köszönési szokások is nagyon eltérőek (például az angolszász országokban nem köszönnek másodszer is, ha aznap már találkoztak velünk). Az illemből vagy szokásból használt kifejezések alakja, szó szerinti jelentése is nagyon eltér egymástól. Egyes nyelvekben (például a koreaiakban és a japánban) sokkal több *udvariassági szintet* különböztetnek meg, mint a magyarban. Ezeknek a megkülönböztetése nyelvtani eszközökkel is történhet. Például a japánban még az ige ragozása is sokféle lehet aszerint, hogy ki kinek mondja a mondatot.

5. Álláspontok

I. Az alábbiakban három állítást olvashatsz. Melyikkel értesz egyet?

1. Amikor egy idegen nyelvet megtanulunk, a kommunikációs szokások ismerete ugyanolyan fontos, mint a nyelvtani szabályok ismerete.
2. Az idegen nyelv tanulásában a kommunikációs szokások ismerete másodlagos a nyelvtan ismeretéhez képest.
3. Az idegen nyelv tanulásában a nyelvtan ismerete másodlagos a kommunikációs szokások ismeretéhez képest.

a) Gyűjts érveket az általad elfogadott állítás mellett!

b) Fogalmazz zárónyilatkozatot! Milyen álláspontot alakítottál ki a vitában?

II. Az alábbiakban három álláspontot olvashatsz egy kijelentéssel kapcsolatban. Melyikkel értesz egyet?

„Az olaszok hadarnak és egymás szavába vágva, illetlenül és túl hangosan beszélnek.”

1. Ennek a kijelentésnek semmi értelme; egy nyelvvel, illetve a nyelvhasználati szokásokkal kapcsolatban nem mondhatunk ilyet.
2. A kijelentés az olasz beszéd jellegzetességein alapul, de ezt nem róhatjuk fel az olaszoknak, mert nem tehetnek róla, hogy ilyen a nyelvük és ilyenek a szokásaik. Nekünk toleránsnak kell lennünk a más nyelvűekkel szemben.
3. A kijelentés igaz. Olasz emberekkel nem szívesen kommunikálnék, mert alig juthatnék szóhoz közöttük.

a) Gyűjts érveket az általad elfogadott állítás mellett!

b) Fogalmazz zárónyilatkozatot! Milyen álláspontot alakítottál ki a vitában?

6. Töltsd ki a kilépőkártyát!

KILÉPŐKÁRTYA

1. Melyik számodra *A nyelvek közötti különbségek* című fejezet legtanulságosabb, az idegennyelv-tanulásodban leginkább hasznosítható része?
2. Mi volt számodra a legmeglepőbb tény, amiről eddig sosem hallottál, és sosem gondoltad volna, hogy úgy van?
3. Mi volt számodra a leghaszontalanabb ebből a fejezetből? Mi az, amit szívesen kihagytál volna?
4. Maradt-e számodra valami, amit nem értettél meg? Mi volt az?
5. Írd le röviden, hogyan viszonyulsz a nyelvtanuláshoz:
Milyen nyelven tanulsz és miért?
Milyen nyelveken tanulnál meg szívesen és miért?
Könnyűnek vagy nehéznek gondolod a nyelvtanulást?
Mi az, amit nagyon másképp fogsz ezután a fejezet után csinálni a nyelvtanulásban és miért? (Ha nincs ilyen, azt is írd le, és indokold is meg.)
6. Hogyan ítéled meg a saját közreműködésedet az elmúlt órákon? Eleget tanultál ebből a fejezetből? Többet is tanulhattál volna belőle? Vagy túl sok energiát fektettél bele, és nem érte meg?

